

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยสร้างสรรค์นี้เป็นผลงานด้านภาพยนตร์ที่ต้องการสะท้อนมุมมองของเพศชายที่มีต่อบทบาทของสตรีในสังคมไทยยุคใหม่ ซึ่งการใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อเพราะภาพยนตร์เป็นกระบวนการของสัญลักษณ์ (Symbolic Process) เข้าถึงผู้ชมได้ง่ายถูกสร้างขึ้นมาให้มีความหมาย (Meaning) แทนตัวบท (Text) มีความหมายมากกว่าความหมายในตัวของมันโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานจากการศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยมในสังคมไทยปัจจุบันและมุมมองของเพศชายที่มีต่อแนวคิดสตรีนิยมและนำมาเป็นองค์ประกอบในการกระบวนการผลิตภาพยนตร์เรื่อง “เงา” (The Shadow) ซึ่งการศึกษาในแนวคิดต่าง ๆ สรุปได้ ดังนี้

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีนิยมในสังคมไทยปัจจุบัน

ทัศนคติต่อสตรีไทยในปัจจุบันเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ดี ได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น ชอบแสดงออกถึงความเชื่อมั่นในตัวเองมากกว่าผู้ชาย เป็นผู้นำทางสังคมที่เด่นชัดแต่ก็มีปากกับใจไม่ตรงกัน ชอบยุ่งเรื่องของผู้อื่น วิดกจริต ถูกเอาเปรียบจากผู้ชายและชอบโอ้อวดตัวเอง

พฤติกรรมของสตรีไทยในปัจจุบันเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นสูง เปรียบเทียบตัวเองกับผู้ชายว่ามีความเท่าเทียมกันทุกเรื่อง เด่าใจยาก ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีการวางแผนที่ดีในการต่อสู้กับสิ่งที่ตัวเองไม่เห็นด้วย และควบคุมความเย้ายวนได้

บุคลิกภาพของสตรีไทยในปัจจุบันเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความจดจำได้ดี มักแสดงออกเป็นผู้รู้เรื่องต่าง ๆ มีจิตสำนึกทางด้านการเมืองและสังคม เข้าใจปัญหาของผู้อื่นได้ดี รู้สึกภาคภูมิใจในความเข้มแข็งเหมือนผู้ชาย เป็นนักสร้างภาพและมีความเข้มแข็งเหมือนผู้ชาย

บทบาทของสตรีไทยในปัจจุบันเห็นว่าเป็นผู้ที่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้เท่าเทียมกับผู้ชาย คิดว่าตนเองมีความสำคัญที่สุดในครอบครัว ชอบแสดงออกให้เท่าเทียมกับผู้ชาย ทำงานเก่งเท่ากับผู้ชาย สังคมให้การยอมรับ ชอบอุทิศตนเองให้กับสังคม สามารถเป็นผู้นำทางสังคมได้ดีเท่ากับผู้ชาย และ ยอมรับการเป็นผู้นำครอบครัวของผู้ชายน้อยลง

ความเสมอภาคระหว่างชายหญิงนั้นส่วนมากเห็นด้วยและประเด็นที่มีความสำคัญต่อสตรีในเรื่องต่าง ๆ คือ ด้านทัศนคติให้ความสำคัญกับเป็นผู้ที่มีความรู้ดี ด้านพฤติกรรมให้ความสำคัญกับการ เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นสูง ด้านบุคลิกภาพให้ความสำคัญกับการเป็นผู้ที่มีความจดจำได้ดี ด้าน

บทบาทให้ความสำคัญกับการเป็นผู้สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้เท่าเทียมกับผู้ชายและคิดว่าตนเองมีความสำคัญที่สุดในครอบครัว

6.1.2 แสดงมุมมองของชายไทยที่มีต่อแนวคิดสตรีนิยมใหม่ในสังคมไทยปัจจุบัน

บทบาทการเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้ชายและผู้หญิงควรมีบทบาทการเป็นผู้นำทางการเมืองเท่าเทียมกันแต่ผู้ชายควรมีบทบาทการเป็นผู้นำมากกว่าผู้หญิงเพราะผู้หญิงแม้จะได้รับการยอมรับแต่ก็ยังไม่มาก อย่างไรก็ตามในประเทศไทยก็ยังมีการแบ่งสิทธิเสรีภาพระหว่างชายและหญิง ผู้ชายยังมีความเป็นผู้นำอยู่เพราะมีสถานะการเป็นผู้นำมากกว่าและมีความกล้าในการตัดสินใจ

บทบาทการเป็นตัวแทนทางสังคมผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิงเพราะเป็นตัวแทนได้มากกว่า แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าหญิงหรือชายก็สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีได้ขึ้นอยู่กับคนที่เลือกจะเลียนแบบ ส่วนผู้หญิงมีความเป็นตัวแทนได้ไม่เท่าเทียมผู้ชายและมีบทบาทออกมาสู่สังคมภายนอกน้อยกว่า เพราะผู้ชายมักจะกล้าแสดงออกมากกว่าเพราะส่วนใหญ่แล้วผู้หญิงถูกจำกัดอยู่ในกรอบจารีตประเพณี

บทบาทการเป็นตัวแทนทางศาสนาผู้ชายมีบทบาทการเป็นตัวแทนมากกว่าผู้หญิงเพราะเพศหญิงอาจจะไม่ค่อยมีโอกาส และยังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมเท่าเทียมกับชายในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ผู้หญิงอาจจะมีคามอ่อนโยนมีกระบวนการในการเผยแพร่ที่ดี และเริ่มมีบทบาทมากขึ้นเพราะมีความมุ่งมั่น ปฏิบัติในด้านการเผยแผ่ได้

บทบาททางด้านการบริหารผู้ชายควรมีบทบาททางด้านการบริหารมากกว่า เพราะผู้ชายจะเก่งกว่าผู้หญิง เป็นผู้นำมากกว่า การทำงานจะหนักแน่น และรวดเร็วแต่ผู้หญิงจะละเอียดรอบคอบ คิดค่อนข้างมาก ทำให้บางทีอาจจะล่าช้า ขณะที่เพศชายจะมีความน่าเชื่อถือ มีศักยภาพในการปกครอง ส่วนเพศหญิงจะมีความอดทนสูง ความละเอียดอ่อน มีขั้นตอนการวางแผนและจะใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล

บทบาทการเป็นผู้นำครอบครัว ผู้ชายบทบาททางด้านการเป็นผู้นำมากกว่าเพราะผู้ชายถูกสร้างมาให้เป็นผู้นำครอบครัว ด้วยสรีระ โครงสร้าง สมรรถนะที่ดีกว่า แต่ในบางครอบครัวผู้หญิงก็เลี้ยงลูกคนเดียวได้ สามารถเป็นผู้นำครอบครัวได้เท่าเทียมกับผู้ชายทั้งนี้บทบาทอาจจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ในประเทศไทยแล้ววัฒนธรรม ประเพณีมักยึดผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า

บทบาทการเป็นผู้แสดงออกทางเพศ ผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิงเพราะผู้หญิงยังถูกจำกัดในกรอบมากกว่า ต้องมีมารยาทในสังคมตามขนบธรรมเนียม การอบรมเลี้ยงดู และสภาพแวดล้อม แต่ปัจจุบันผู้หญิงมีการแสดงออกมากขึ้นเนื่องจากสื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนความคิดทางสังคม แต่มักจะไม่ค่อยได้รับการยอมรับเท่ากับเพศชายเนื่องด้วยจะถูกมองในด้านลบเพราะสังคมไทยยังยึดติดกับการให้ผู้หญิงรักษาวลสงวนตัว

6.1.3 สะท้อนมุมมองของชายไทยต่อแนวคิดสตรีนิยมในสังคมไทยผ่านการเล่าเรื่องในภาพยนตร์

การสะท้อนมุมมองของเพศชายในงานวิจัยสร้างสรรค์นี้อาศัยบทสรุปจากความคิดเห็นและทัศนคติของเพศชายและเพศหญิงที่มีต่อแนวความคิดของสตรีในสังคมไทยยุคใหม่มาเป็นกรอบความคิดของการสร้างสรรค์เรื่องราวในภาพยนตร์เพื่อให้อยู่บนพื้นฐานของความเหมือนจริงในการสร้างความเชื่อสอดคล้องกับเหตุและผลในแนว Realism ซึ่งจากผลสรุปพบว่าบทบาทของ สตรีในสังคมยุคใหม่นั้นควรมีบทบาทเท่าเทียมกันในทุกมิติทั้งด้านครอบครัว สังคม การเมือง ศาสนา การบริหาร และการแสดงออก ทางเพศ แต่อย่างไรก็ตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ทั้งเพศชายและเพศหญิงต่างก็ให้การยอมรับในเพศชายว่าเป็นตัวแบบความเป็นผู้นำในสังคมไทย และการแสดงออกทางเพศได้มากกว่า ดังนั้นบทบาทเหล่านี้ได้นำมาสะท้อนผ่านตัวละครในการเล่าเรื่องในภาพยนตร์โดยมีตัวละคร “มาลี” และ “ผู้อำนวยการโรงเรียน” เป็นตัวแทนของสตรียุคใหม่ในสายตาของผู้ชายโดยทั่วไปที่มีความเชื่อมั่นคิดว่าเพศชายและเพศหญิงมีบทบาทเท่าเทียมกัน ไม่ยอมให้เพศชายมา มีอำนาจเหนือกว่าส่วน “โสเภณีใบ้” เปรียบเสมือนสตรีในสังคมไทยยุคก่อนที่มีหน้าที่คอยรับใช้บริการ และตอบสนองความต้องการทางเพศของเพศชายและยอมรับความเป็นใหญ่ ขณะที่ “ชัยรัตน์” เป็นตัวแทนของชายไทยในสังคมยุคปัจจุบันที่มีการศึกษามากขึ้น ยอมรับในบทบาทของสตรีที่มีความเสมอภาคกัน รักความเป็นอิสระ ไม่อยู่ในกฎ ระเบียบ ถูกขัดเกลาทางสังคม ยอมรับภรรยาพร้อมกับ ลูกติดที่เคยผ่านการใช้ชีวิตร่วมกับ ชายอื่นมาก่อน ส่วน “ศักดิ์” เป็นตัวแทนในสังคม ไทยยุคเก่าที่ด้อยการศึกษามีแนวคิดของความเป็นผู้นำ ความมีอำนาจของเพศชายที่อยู่เหนือเพศหญิงและเพศหญิง คือ สิ่งปลดปล่อยอารมณ์ทางเพศ

ดังนั้น การถ่ายทอดมุมมองของเพศชายต่อแนวคิด สตรีนิยมในสังคมไทยยุคใหม่นี้เป็นการนำเสนอและตีแผ่แง่มุมเล็ก ๆ ของชีวิตมนุษย์ที่อยู่ในสังคมใหญ่โดยตัวละครสมมุติเหล่านี้มาจากพื้นฐาน ของความจริงในสังคมไทย และมีการจบเรื่องเป็นลักษณะเปิด (Open Ending) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้ ตระหนัก คิด เป็นผู้วินิจฉัย มองโลกอย่างเข้าใจในชีวิตมนุษย์ โดยไม่เข้าไปชี้นำ หรือสั่งสอนผู้ชมที่อาจเกิดการต่อต้านได้นอกจากนี้ ยังคาดหวังว่าภาพยนตร์นี้จะ เป็นเครื่องเตือนสติ ให้กับเพศชายและหญิงว่าควรมีความ เข้าอกเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศให้มากขึ้นและประการสำคัญทั้งเพศชายและเพศหญิงต่างมีคุณค่า ซึ่งกันและกัน

6.1.4 มุมมองของนักสตรีนิยมไทยที่สำคัญ

คุณระเบียบรัตน์ พงษ์พานิช

ให้ความเห็นว่าเป็นเพราะผู้ชายตั้งมาตรฐานในสังคมไทยไว้ว่า “บ้านเราบทบาทสตรีนิยมเรา คงต้องพยายามอีกต่อไปการยอมรับหญิงไม่ชัดเจน เราเห็นได้เลยว่าเมื่อมาถึงจุดหนึ่งจนเห็นว่าสตรีจะ มีความชั่วช้า ริษยาต่อกันผู้หญิงในไทย การจะมีบทบาทจากสิ่งนี้อีกจะทำให้เป็นสิ่งที่ไม่เป็นที่ยอมรับ แม้ว่าความรู้ความคิดไม่ด้อยไปกว่าผู้ชายแต่ มาตรฐานที่เพศชายทำไว้นี้หรือสิ่งที่ผู้ชายเป็นใหญ่ที่เราต้องเหนื่อยเพื่อความเชื่อมั่นลด มันต่ำกว่ามาตรฐานที่เราจะอึดตัวเราให้เป็นที่ยอมรับมาสู่ระดับที่เท่าเทียมกัน และเลิกว่าผู้ชายเราต้องใช้กำลังถึงสองเท่าตัวจากระดับล่างขึ้นมาเท่ากัน” ในเรื่องบทบาทการเป็นผู้นำในครอบครัวในประเด็นที่ว่า ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้าผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง “เราอยู่ในสังคมไทยประเทศไทยมีแนวความคิดแบบนี้ เราอยู่ตรงนี้ก็ตัองยอมรับ ถูกข่มขืนให้ยอมรับว่าเราต้องเป็นช้างเท้าหลัง ถามว่าดีไหมก็บอกว่ามันดีสำหรับผู้หญิงที่ไม่มีการศึกษาผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาสามีเป็นลมหายใจถ้าขาดไปต้องตายแน่นอน”

ประเด็นของการเป็นช้างเท้าหลัง “ไม่ใช่เป็นเรื่องการคอนโทรลแต่เป็นการขัดแย้ง ขัดขกันมากกว่า คือ บทบาทที่ไม่มีใครเหนือใครอยู่ที่เหตุผลซึ่งชีวิตแต่งงานก็บอกว่า เราไม่มีใครกลัวใครนัก คือ พุดคุยกัน มีเหตุผล มีเหตุผล ไม่ใช่ว่าจะใช้พลังกำลังในฐานะที่เป็นเพศที่เข้มแข็งกว่า มาตบมาตีหรือใช้กำลังกับเรา โดยที่เรา อย่างไรก็ตามก็แพ้ ก็พุดกับสังคมเสมอเมื่อทำงานส่วนรวม คือ ถ้าผู้ชายติดยาเลยยิ่งกว่าสัตว์เดรัจฉานขอยืนยันคำนี้ สรีระคุณแข็งแรงคุณสามารถทำร้ายเราสลบคา ทำได้ ผู้หญิงอย่างดีก็แค่ปาก อารมณ์ซึ่งเกิด จากความรัก เป็นขวัญกำลังใจเฝ้ารอคอยที่จะเป็นช้างเท้าหลัง เพื่อสามีกลับมาที่เหนื่อยแล้วและเปื้อนหนายที่จะพุดคุยด้วยแล้วถ้าถามว่าไปไหนมาก็กลายเป็นความรำคาญซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นความห่วงใยแต่มองเจตนา เป็นความรำคาญมันก็เกิดความรำคาญและความรุนแรง คำว่าช้างเท้าหลังเป็นคำที่ไม่ชอบ มันเป็นวาทกรรมจากสังคม ผู้ชายเป็นใหญ่เพื่อจะบอกผู้หญิงให้รู้ว่าที่ของคุณอยู่ตรงนั้นมันไม่ใช่เวลาที่ผู้หญิงจะก้าวออกมาเป็นช้างเท้าหน้าก็ให้อยู่ตรงนี้”

ในประเด็นของศาสนาให้ความเห็น “ผู้ชายเป็นผู้สืบสกุลในอินเดียผู้หญิงต้องไปสูขอ จับคัมภีร์พระเวทย์ก็ไม่ได้ ผู้หญิงเป็นตัวชั่วร้าย อปมงคลตัวน่ารังเกียจมาตั้งแต่เกิดแล้วสังคมพุทธเหมือนกันต้องทำบุญเยอะ ๆ ตายก็ชาติจะได้เกิดมาเป็นผู้ชายมันเป็นวาทกรรมที่แย่มาก ไม่รู้ว่าพระไตรปิฎกถูกดัดแปลงแล้วก็ครั้งไม่เคยเชื่อว่านี่เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์พูด พระพุทธองค์ป็นนักวิทยาศาสตร์ทำดีละชั่ว ทำจิตใจให้ดีต่อมาบอกว่าในกรณีบวชซึ่งพระภิกษุณีพระพุทธองค์ให้บวชแต่พอคุณแย่งเป็นใหญ่ในศาสนาแยกนิกายหินยาน เถรวาท มหายาน คุณบอกว่าผู้หญิงไม่มีสิทธิ์บวชซึ่งดิฉันสู้ในเรื่องนี้จนเกิดเหตุการณ์ ในภาคเหนือเพราะฉะนั้นเกิดมาเป็นผู้หญิงมันมาตั้งแต่ชาติกำเนิดแล้วในศาสนาคริสต์นี้โยนกระดูกผู้ชายออกไปนอกเป็นกระดูกผู้หญิงมันเป็นการ

สร้างสังคมโดยผู้ชาย สมัยก่อนการแบ่งเมืองขึ้นไปหาอาณานิคมจะใช้กำลังแต่ผู้ชายยังแพ้คลีโอพัตรา ยังแพ้ผู้หญิงที่ว่าสตรีเป็นศัตรูของศาสนาก็เพราะผู้ชายไม่มั่นคงเอง”

คุณปวีณา หงสกุล

บทบาทการเป็นผู้นำของผู้หญิงในสังคมจะทำให้ดีกว่าผู้ชายหรือไม่สำหรับสังคมไทย “ยุคนี้สมัยนี้ขึ้นอยู่กับบุคคลตอนนี้ผู้หญิงมีศักยภาพมาก หญิงชายเท่าเทียมกันขึ้นอยู่กับว่าคนไหน ความละเอียดอ่อนผู้หญิงดีกว่าผู้ชายจริงแล้วผู้หญิงมีศักยภาพแต่ขึ้นอยู่กับว่าผู้ชายจะสนับสนุน ผู้หญิงแค่ไหนผู้หญิงมีโอกาสน้อยกว่าผู้ชายในการเสนอตำแหน่งเลื่อนตำแหน่งทั้งราชการและแรงงาน การเลือกปฏิบัติต่อสตรียังคงอยู่แม้ว่าจะมีโครงการสนับสนุนสตรีระดับนานาชาติก็ตาม”

บทบาทในด้านครอบครัว “ปัจจุบันลูกก็โตแล้วในอดีตก็หนักเหมือนกันเพราะว่า ลูกยังเล็กและต้องออกพื้นที่ทำงานเราก็ต้องเลี้ยงลูกใน รถเอาลูกไปด้วยลูกจะได้เห็นปัญหา สังคมขยะเยอะน้ำเน่าเสียซึ่งลูกจะได้เรียนรู้ในทางปฏิบัติ ถ้าไม่ได้ไปด้วยกันลูกก็จะโทรหาแม่ ตลอดเวลาเป็นความผูกพันอันดีตลอด เขาก็ซบซิบว่าสังคมเป็นยังไงซึ่งต่อมาเขาก็มาเป็นนักการเมือง เหมือนกันมาเป็น ส.ก. ตอนอายุ 25 ช่วยแม่ออกงานให้แม่เบาแรงเมื่อหมดวาระเขาก็ออกไปทำสิ่งที่เขาชอบเช่นเรียนปริญญาเอก

ในประเด็นเกี่ยวกับการเอาเปรียบทางเพศ “มูลนิธิต้องไปช่วยเหลือคนที่โดนข่มขืน โดนทารุณ ให้ตำรวจช่วยดำเนินการติดตามในอดีตยากแต่ปัจจุบันดีแล้วเพราะทำมา 11 ปีแล้วตอนที่ได้เป็นนักการเมืองตำรวจจะช่วยเหลือในคดีค้าประเวณี เราจะต้องเลือกตำรวจที่วางใจได้ เพราะบางครั้งคนทำผิดหลุด หนีไปได้เพราะมีสายไปบอกกลุ่มผู้ที่เป็นพ่อเลี้ยง หรือบางครั้ง ก็ อาแท้ ๆ ก็มี ปู่แท้ ๆ ก็มี ส่วนพวกค้ายาเสพติด ก็อีกพวกหนึ่งอีกบางครั้งก็มีในโรงเรียนเป็นครูก็มี มันมีทุกแห่ง ตอนหลังมีนักเรียนชายข่มขืนกันเอง”

การเข้ามามีบทบาททางการเมือง “จากการที่สตรีเข้ามามีบทบาทในปัจจุบัน คิดว่าเกิดจาก สังคมให้โอกาสหรือเกิดจากความสามารถของสตรีเองขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคลไม่เกี่ยวกับโอกาสเพราะโอกาสผู้หญิงมีน้อยอยู่แล้วอย่างการเป็น ส.ส. ต้องเก่งมาก ๆ ถึงจะเป็นได้ ต้องทำงาน สองเท่าเพราะสังคมยังไม่ยอมรับผู้หญิงแม้แต่ผู้หญิงด้วยกันก็ไม่ยอมรับ ผู้หญิงมีจุดด้อย คือ การอิจฉาริษยาแต่ใน ส.ส. หญิงจะไม่ค่อยมีเพราะเป็นคนดีมากเป็นคนดีหมดไม่ว่าพรรคไหนเพราะผ่านมาหลายด่าน ส.ส. หญิงรักกันแม้จะคนละพรรคกันและมา ประชุมร่วมกันและไปถ่ายทอดให้ สส.ชายแรงเสียตทานในการทำงานจากภายนอกมีมากสำหรับ ดิฉันศัตรูไม่เยอะเพราะทำงานอย่างบริสุทธิ์ กล้าทำความดี”

6.2 การอภิปรายผล

ในผลงานวิจัยสร้างสรรค์นี้มีสิ่งที่ควรนำมาอภิปราย 3 ประเด็นหลัก คือ

6.2.1 เนื้อหาของภาพยนตร์

ภาพยนตร์เรื่อง “เงา” (The Shadow) เป็นภาพยนตร์ที่สร้างมาจากส่วนหนึ่งของผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสตรีไทยในสังคมยุคใหม่ในสายตาของชายไทยซึ่งกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ต่างให้ความเห็นว่าปัจจุบันเพศชายและเพศหญิงต่างมีความความเสมอภาคและมีบทบาทเท่าเทียมกัน ได้แก่ บทบาทด้านการเมือง สังคม การบริหาร ครอบครัว ศาสนาและการแสดงออกทางเพศ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเห็นว่าเพศชายเป็นเพศผู้นำในทุกมิติซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมไทย ยังให้ความสำคัญ ในการเป็นใหญ่ของเพศชาย (Patriarchy) ในทุกประเด็น ยกเว้นบทบาทการแสดงออกทางเพศ ซึ่งผู้ชายส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยที่เพศหญิงจะแสดงออกทางเพศได้เช่นเดียวกับเพศชายเป็นบทบาทที่สังคมไทยไม่ยอมรับ จากนั้นจึงนำมาดัดแปลงกับเรื่องสั้นสองเรื่องถ่ายทอดออกมาเป็นภาพยนตร์ศิลปะ (Art Film)

ภาพยนตร์ศิลปะหรือ “หนังอาร์ต” เป็นภาพยนตร์อิสระไม่หวังผลกำไร มีผู้ชมเป้าหมายเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ได้แก่ ภาพยนตร์แนว “Avant Guard, Independent (Indy), Experimental หรือ Anti-narrative” มักมีเนื้อหาที่มีมุมมองเป็นลักษณะส่วนตัวของผู้กำกับ เช่น ด้านการเมือง สังคม สถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นภาพยนตร์เรื่อง “เงา” หรือ “The Shadow” เป็นภาพยนตร์ประเภทอิสระและทดลอง (Indy/Independent และ Experimental Film) ที่มีกลุ่มผู้ชมแนวศิลปะในประเทศไทยอยู่ประมาณ 10 เปอร์เซนต์

ภาพยนตร์เรื่องเงาเป็นภาพยนตร์ศิลปะแนวอิสระ (Indy) ที่ไม่ได้พึ่งเงินทุนจากกลุ่มนายทุนผู้ผลิต แต่บางส่วนได้จากผู้สนับสนุนภาพยนตร์แนวศิลปะในประเทศแบบให้เปล่าโดยไม่หวังผลตอบแทนและเงินทุนส่วนตัวของผู้สร้าง นอกจากนี้ยังไม่ต้องฉายในโรงภาพยนตร์แนวกระแสนิยมขนาดใหญ่หรือแม้ฉายในแกลลอรีศิลปะแต่เป็น “Art House” ซึ่งมีอยู่เพียง 2 แห่งในเขตกรุงเทพมหานคร คือ โรงภาพยนตร์ลิโด้ และ Art House RCA

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของภาพยนตร์เรื่องนี้ คือ การเล่าเรื่องที่ไม่ใช่ลักษณะของ ภาพยนตร์แนวกระแสนิยม (Mainstream) ที่เน้นการค้าและส่วนใหญ่จะมีรูปแบบที่เรียกว่า “การเล่าเรื่องแบบ 3 องก์” (Three-act Structure) ที่มีเนื้อหาซ้ำซากในภาพยนตร์แนวกระแสนิยม แต่ในทางตรงข้ามเป็นการเล่าเรื่องโดยปฏิเสธโครงสร้างแบบ 3 องก์ (Anti-narrative) ในรูปแบบการถอดรื้อโครงสร้างการเล่าเรื่องแบบชนบ (Deconstruction) โดยใช้เหตุการณ์ของเรื่องราวในแต่ละฉากที่ไม่สัมพันธ์กันมาปะติดปะต่อคล้ายคอลลาจ (Collage) ให้เกิดเอกภาพที่มีความกลมกลืนเป็นเรื่องราวเดียวกันตามแนวคิดเชิงจิตวิทยาของสำนัก “Gestalt” ที่มองว่า

สมองของมนุษย์สามารถประมวลผลข้อมูลของเรื่องราวหลากหลายที่ไม่สอดคล้องกันมาปะติดปะต่อรวมเป็นความหมายเดียวได้ซึ่งในปัจจุบันจะไม่พบเห็นการเล่าเรื่องในรูปแบบนี้และประการสำคัญภาพยนตร์เรื่องเงาเป็นการเขียนบทที่นำมาจากเหตุการณ์หลายเรื่องมาร้อยเย็บติดกันจึงทำให้เทคนิคและเนื้อหาของเรื่องสอดคล้องเหมาะสมกับการเล่าเรื่องในลักษณะนี้ถือเป็นองค์ความรู้สำคัญของการค้นพบในงานวิจัยที่สามารถต่อยอดไปสู่การเล่าเรื่องในรูปแบบอื่น ๆ ในศิลปะของภาพยนตร์ได้

ประเด็นที่สอง คือ เนื้อหาของภาพยนตร์ที่มองจากภายนอกสู่ภายใน(Outside in) ของผู้วิจัยที่พยายามทำความเข้าใจความคิดของสิทธิสตรีในสังคมไทยกล่าวคือ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมก่อนทำการสำรวจเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณและคุณภาพ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐาน (Hypothesis) ไว้ในบทที่ 5 ในหัวข้อ แรงบรรดาลใจ (Inspiration) ที่มองสังคมไทยแล้วตั้งสมมุติฐานไว้หลายประเด็น เช่น สังคมไทยให้ความเสมอภาคกับสตรีแท้จริงหรือไม่สตรีติดอยู่กับบ่วงกรรมหรือเพศที่ไม่สามารถสลัดให้หลุดออกไปได้ใช่หรือไม่ ทำไมสตรีจึงถูกบุรุษใช้เป็นเครื่องมือทั้ง ๆ ที่รู้ตัวสตรีเป็นวัตถุทางเพศ (Sex Object) บำบัดความใคร่ของเพศชายและสังคมไทยมีพฤติกรรมการกดขี่ทางเพศซึ่งตรงข้ามกับภาพที่มองเห็น เป็นต้น ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับสตรีนิยมไทยไม่ชัดเจนและมีน้อยมาก ตรงข้ามกับภาพยนตร์ต่างประเทศอื่น ๆ จึงเป็นแรงบันดาลใจให้สร้างภาพยนตร์แนวสตรีนิยมไทยเกิดขึ้น ดังนั้น สิ่งสำคัญในประเด็นนี้ คือ สาร (Message) ที่ผู้วิจัยต้องการพูดกับคนดูที่นอกเหนือจากเนื้อหาของเรื่อง คือ

- สาร (Message) สำคัญของเรื่องเกี่ยวกับลัทธิความเสมอภาคของสตรี ความรุนแรงและการ เอารัดเอาเปรียบต่อสตรีของเพศชาย ดังนั้นผลงานนี้จึงเสมือนเป็นประตูก้าวแรกของผู้วิจัยในการสะท้อน ปัญหาของการเอารัดเอาเปรียบสตรี การกระทำความรุนแรงของเพศชายไม่ว่าด้วยกริยาหรือการกระทำหรือคำพูดทุกระดับในสังคมที่มองไม่เห็นและไม่เปิดเผยอยู่อีกเป็นจำนวนมากก่อนที่จะก้าวไปสู่การพูดแทนสตรีในมิติอื่น ๆ ที่ลึกและกว้างขึ้นต่อไป

- การนำแนวคิดเรื่องจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) เช่น การจ้องมอง (Voyeurism) ภาวะการสร้างอัตลักษณ์ (Mirror Stage) สัญญะวิทยา (Semiology) มาสอดแทรกไว้ในภาพยนตร์เพื่อสร้างตัวละครให้มีมิติมากขึ้นและได้แง่คิดกับคนดู

- การจัดแสงในภาพยนตร์เรื่อง “เงา” เน้นภาวะภายในของตัวละครโดยใช้เงาเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายจึงใช้วิธีการจัดแสงในลักษณะ “Contrast” กันโดยได้รับอิทธิพลจากการจัดแสงในภาพเขียนของศาสตราจารย์ปรีชา เถาทองที่ผู้วิจัยมีความประทับใจในการจัดแสงในภาพเขียนลักษณะนี้เป็นพิเศษ

6.2.2 คุณค่าของภาพยนตร์

ภาพยนตร์เป็นศิลปะของการเล่าเรื่อง (The Art of Storytelling) ที่มีแนวคิดใช้ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเล่าเรื่อง ได้แก่ ความขัดแย้งในตัวมนุษย์เอง ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ถ้าปราศจากความขัดแย้งก็ปราศจากตัวละคร (Character) ถ้าปราศจากตัวละครก็ปราศจากการกระทำ (Action) ถ้าปราศจากการกระทำก็ปราศจากเรื่องราว (Story) ถ้าปราศจากเรื่องราวก็ไม่สามารถเป็นภาพยนตร์ได้ ดังนั้นความขัดแย้งจึงต้องมีความชัดเจน และตัวละครจึงต้องหาวิธีการแก้ปัญหาซึ่งตัวละครสามารถแก้ปัญหาได้อย่างราบรื่นจบลงด้วยสุขนาฏกรรม (Comedy) แต่บางเรื่องตัวละครอาจจบลงด้วยโศกนาฏกรรม (Tragedy) การนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบนี้มีมาตั้งแต่สมัยกรีกเรื่อยมาจนถึงเซกสเปียร์จวบจนปัจจุบันภาพยนตร์หลายเรื่องก็มีการจบด้วยแนวโศกนาฏกรรม ฉะนั้นภาพยนตร์จึงเป็นการให้แง่คิดกับคนดูได้ตระหนักถึงปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาของสังคม ปัญหาของตัวละครเพื่อให้ทุกคนหาทางออกร่วมกัน

คุณค่าของงานภาพยนตร์อยู่ที่การสร้างความคิดในเชิงพุทธิปัญญา (Intellectual Value) การเล่าเรื่องในภาพยนตร์เรื่องนี้ต้องการสะท้อนความคิดในเรื่องของสิทธิ ความเสมอภาคของสตรี ความรุนแรง และการเอาเปรียบของเพศชายซึ่งคนดูต้องยอมรับว่าตัวละครต่าง ๆ ในภาพยนตร์ เช่น ภารโรง โสเภณีไข้ ครูชยรัตน์ และภรรยาที่อยู่จริงในสังคมไทยจึงเป็นหน้าที่รับผิดชอบของผู้สร้างภาพยนตร์ที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับเพศหญิง ดังนั้นผลงานสร้างสรรค์ภาพยนตร์นี้จึงเสมือนเป็นประตูก้าวแรกของผู้วิจัยที่ต้องการสะท้อนปัญหาของ การเอาเปรียบสตรี การกระทำความรุนแรงของเพศชายไม่ว่าด้วยกิริยาหรือการกระทำหรือคำพูดทุกระดับในสังคมที่มองไม่เห็นและไม่เปิดเผยอยู่อีกเป็นจำนวนมากก่อนที่จะก้าวไปสู่การพูดแทนสตรีในมิติอื่น ๆ ที่ลึกและกว้างขึ้นต่อไป

6.2.3 ศาสตร์และศิลป์ของภาพยนตร์

การสร้างภาพยนตร์ต้องใช้ประสบการณ์ ความรู้หลายด้านในการทำงานซึ่งความสำคัญของการทำงานอยู่ที่การเตรียมการหรือในขั้นตอน ก่อนการถ่ายทำ (Pre-production) เนื่องจากการสร้าง ภาพยนตร์เป็นการสร้างจินตนาการที่อยู่ในความคิด เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม กระบวนการเตรียมการจึงต้องใช้เวลาเพื่อให้การทำงานราบรื่นและมีปัญหาน้อยที่สุด อย่างไรก็ตาม ปัญหาการถ่ายทำภาพยนตร์สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและแต่ละกองถ่ายทำภาพยนตร์ก็ประสบปัญหา แตกต่างกันไป จึงต้องใช้ประสบการณ์ของผู้กำกับแต่ละคนในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้การทำงานดำเนินต่อไปได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง “เงา” มีอยู่หลายประการส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกิดจากนักแสดงเนื่องจากนักแสดงเกือบทุกคนเป็นนักแสดงสมัครเล่น ไม่เคยผ่าน

ประสบการณ์ การแสดงมาก่อนทำให้เกิดปัญหาการแสดงติดตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และยังส่งผลกระทบต่อเรื่องของเวลาที่กำหนด จึงต้องตัดสินใจแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้าในแต่ละฉาก เช่น ในฉากสถานีตำรวจที่มีการสอบสวนมาลีโดยใช้ตัวละครตำรวจ 3 นายซึ่งตัวละครนำที่เป็นตำรวจนั้นมีปัญหาเรื่องการแสดงและการพูดที่ขาดความเป็นธรรมชาติต้องถ่ายทำครั้งละหลายเทคซึ่งทำให้เสียเวลาจึงต้องมีการปรับบทให้เหมาะสมโดยกระจายบทพูดของตัวละครตำรวจตัวนำไปยังตัวละครตำรวจอื่นอีก 2 นายให้รับบทพูดมากขึ้น ปรับบทพูดใหม่ให้สอดคล้องกับบทพูดเก่าทำให้น้ำหนักของตัวละครในฉากนั้นเปลี่ยนไปสู่ตัวละครอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้งานดำเนินต่อไปได้

ในบางฉากที่มีเวลาการทำงานจำกัด เช่น ในฉากที่ครูชัยรัตน์ไปเที่ยวกับหญิงโสเภณีใบ้ซึ่งในฉากนี้ต้องเก็บรายละเอียดของการแสดงหลายคัทแต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากหมดเวลาการถ่ายทำและต้องย้ายกองถ่ายทำไปยังสถานที่อื่นตามกำหนดเวลา มิฉะนั้นการถ่ายทำจะถูกยกเลิกจากเจ้าของสถานที่ซึ่งต้องมีการรวบซื้อตในช่องโสเภณีให้สั้นลงโดยใช้วิธีการแสดงและการถ่ายภาพแบบต่อเนื่อง (Long Take) ซึ่งการถ่ายทำในรูปแบบนี้เหมาะกับนักแสดงที่มีประสบการณ์ ประกอบกับนักแสดงที่รับบทเป็นครูชัยรัตน์และโสเภณีใบ้มีการซ้อมกันมาเป็นอย่างดีจึงเป็นหน้าที่ของผู้กำกับที่จะปรับ การแสดงให้สอดคล้องกับฉากและมุมกล้องจึงทำให้การถ่ายทำเสร็จสิ้นในคัทเดียวแต่ยังสามารถรักษาอารมณ์ของเรื่องราวได้โดยไม่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งผู้ชมมีอารมณ์ร่วมตลอดทั้งฉากได้อย่างต่อเนื่อง

การสร้างตัวละครให้มีเสน่ห์เป็นที่ดึงดูดกับผู้ชมให้ติดตามจึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้กำกับที่ต้องมีสายตาสั้นแหลมคมที่สามารถเห็นมนต์เสน่ห์ในตัวนักแสดงได้ ในรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกมุมมองการแสดงและบุคลิกภาพที่ประทับใจกับผู้ชม โดยที่ไม่ไปทำลายหรือขัดต่อบทบาทการแสดงในบทบาทนั้นผู้กำกับจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ “ปั้น” นักแสดงให้มีโอกาสต่อไป

ดังนั้นการกำกับภาพยนตร์ไม่ใช่เพียงแค่ใช้ความรู้ ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาการถ่ายทำไปได้อย่างราบรื่นเท่านั้นแต่ยังใช้ศิลปะที่มีอยู่ในตัวผู้กำกับถ่ายทอดไปในภาพยนตร์ด้วยจึงเป็นผู้ที่ถ่ายทอดทั้งศาสตร์และศิลป์ในเวลาเดียวกัน

6.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

1. การทำงานวิจัยสร้างสรรค์น่าจะใช้ผลการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลในการทำงานแต่หากยึดติดกับกรอบข้อมูลมากเกินไปอาจเป็นอุปสรรคในการทำงานได้

2. การสร้างผลงานสร้างสรรค์ภาพยนตร์ต้องใช้เวลามากจึงควรมีเวลามากพอให้กับการทำงานทั้งกระบวนการเขียนบท ขั้นตอนการเตรียมงาน (Pre-production) การถ่ายทำ (Production) และหลังการถ่ายทำ (Post-production) ดังนั้นจึงควรมีเวลาสำหรับการสร้างสรรค์มากพอ

3. บทภาพยนตร์ต้องสมบูรณ์ก่อนลงมือถ่ายทำ มิฉะนั้นปัญหาความยุ่งยากของการทำงานจะตามมาจนยากต่อการแก้ไข แต่ถ้าบทภาพยนตร์มีความสมบูรณ์ และมีการเตรียมการที่ดีพอทุกอย่างจะราบรื่นควรระลึกเสมอว่าภาพยนตร์ที่ดีย่อมมาจากบทภาพยนตร์ที่ดีแต่ไม่มีภาพยนตร์ที่ดีเรื่องใดมาจากบทภาพยนตร์ที่ไม่ดี

4. กระบวนการผลิตภาพยนตร์เป็นเรื่องที่สำคัญมากที่สุดควรต้องปฏิบัติตาม

5. การสร้างภาพยนตร์ต้องใช้เงินลงทุนสูงต้องมีเงินทุนสำรองในการสร้างภาพยนตร์มากพอ

6. การสร้างภาพยนตร์ต้องมีทัศนวิสัยในการบริหารคนและเวลาที่ดี

7. การสร้างภาพยนตร์ไม่จำเป็นต้องคิดเรื่องเองแต่การนำเรื่องราวที่น่าสนใจจากวรรณกรรมแล้วนำมาดัดแปลงก็จะได้การเล่าเรื่องใหม่ ๆ ในทางภาพยนตร์ก็จะเป็นทางออกในการสร้างสรรค์ผลงานที่ดี

8. นักแสดงสมัครเล่นอาจมีปัญหาในเรื่องของการทำงานล่าช้าได้